

Over het ‘trotsen’ bij het tweeënhalajarige kind.

Annelies Sysmans

Als moeder van onze kleine zonen herinner ik me nog heel goed de volgende situatie:

“ Onze tweede zoon, toen zowat 28 maanden jong, begaf zich al naar de trap voor het dagelijkse middagslaapje. Het was herfst. Sint Michaël prijkte op de jaargetijdentafel. Plots liep de kleine jongen terug de speelkamer in, legde zijn popje ‘Sterretje’ bij Sint Michaël neer en begon met de kastanjes en eikeltjes te spelen. Als ik hem riep, hoorde hij me niet. Hij begon zeer geboeid met de tractor te rijden en zette Sterretje erin. Na een paar keer te roepen zonder reactie, brachten we samen de tractor naar zijn slaappgarage. Nu moest plots nog de kameel bij Sint Michaël staan en ons dapper kereltje begon ook ijverig over de klauterbrug te kruipen. Het afscheid van de dag werd steeds moeilijker, zijn vermoeidheid werd steeds groter en het leek erop dat zijn ‘willettje’ ook steeds groter werd. Hij schoof met zijn beentje van de steiger af, maar met zijn sterk willettje geraakte hij er weer op. Weer schoof hij naar beneden en struikelde.

“Kom Gawan, jouw bedje wacht!”

Nu we eindelijk al in de keuken waren en weer bij de trap stonden, vroeg hij om te drinken. We hadden net flink gegeten en goed gedronken.

“Neeen Gawan, Sterretje is moe en jij bent moe en we gaan nu slapen.”

Het ging al enkele dagen zo en het was ook al een keer zo geëindigd dat ik mijn geduld verloren was, onze zoon zich trots en boos had neergezet vóór de trap en luid was begonnen ‘krijsen’. Neeen, vanaf nu wilde ik dat het anders zou verlopen.

Ik nam Gawan resoluut op, zette hem op zijn voetjes op de eerste trap en zei:

“ Nu gaan we samen naar boven. Ik gewoon als moeke en jij en Sterretje als twee flinke eekhoorns. Eens kijken wie er goed boven geraakt!” En ja, dit werkte! Ik had dit alles rustig en goed overdacht en het duidelijk gezegd. Ons kleine bokje begon te huppen als een eekhoortje en liet Sterretje meehuppen met zijn kleine voetjes op de trap. Wat vonden ze het beiden leuk! Sindsdien was het slapengaan terug een feest en ook een spelletje geworden. We plezierden ons beiden met het bedenken van dieren. Nu maar afwachten wanneer de volgende uitdaging zou komen! Achteraf dacht ik: “Het ligt alleen maar aan jou, hoe je je ingesteld hebt tegenover het ‘koppen’ van je zoontje. Eigenlijk ben je zelf toch heel erg blij dat dit er nu aan komt. En, ...of er wat plaats is voor humor, spelletjes en duidelijke beslistheid zal alleen afhangen van het feit dat je zelf vroeg genoeg in bed gaat tijdens deze periode.” Ja, onze zoon sprak na een korte tijd niet meer van: ‘Gawan doen’ maar sprak duidelijk taal: “Ikke ook! Ikke doen! Ik gieten!” Vanaf toen begon er een zeer mooi samenspel met zijn oudere broer.

Dit is het begin van de trotsfase. Onze kleine peuter van bijna twee lijkt plots ongehoorzaam te worden, doet lastig en vraagt zoveel meer van onze tijd. Ik kon ook opmerken dat ieder jaar weer, in de herfsttijd naar Kerstmis toe, er een climax te bemerken viel van ‘koppig’ en ‘stevig wilskrachtig’ gedrag van mijn zonen, ook in de leeftijd vóór twee jaar was dit al zo, om dan bij de eerste voorjaarsdagen op te merken dat ze weer meer gingen dagdromen en verdroomden in hun spel. Zou dit een nog meeleven zijn met de incarnatie- en excarnatiestroom die er in het gehele jaarverloop is?

Als onthaalouder nu, kan ik soms beleven hoe het ‘trotsen’ ook al rond de 17de- 18de maand kan beginnen. Deze kindjes zijn immers steeds in ‘groep’ en leven niet thuis maar op verplaatsing. Er wordt van hen gevraagd om opnieuw een hechte band van verbondenheid op te bouwen met hun opvoeder. Door het verlaten van hun ‘thuisomgeving’ ontwaakt bij deze kleine kinderen een ander bewustzijn. Ze worden al heel jong uit hun droombewustzijn gerukt. Op alles reageert het kind met ‘Neeen!’ of het draait zich resoluut om. Met een spelletje of liedje verdwijnt dit gelukkig al weer vlug. Ik probeer hen in het onthaal dat gezellige en geborgen ‘thuisgevoel’ te geven, praat weinig, zing veel en probeer hun intense spel zo weinig mogelijk te storen. Ik let er op dat er een sterk ritmisch dagverloop, een goede regelmaat in een levendig ritme, gewoonten en kleine ritueeltjes zijn die voor ieder kind herkenbaar zijn.

Een ‘trotsgedrag’ doet zich soms ook voor als het kind aan het ziek worden is (bijvoorbeeld een oortje begint pijn te doen, een keeltje geraakt ontstoken en irriteert het kind bij het spreken en slikken, er is

hevige kiespijn en/of koorts,...) of als het kind het te druk heeft gehad en het uit zijn dagelijks ritme is gehaald.

Ook kunnen kinderen heel erg hard 'trotsen' als er zich iets onverwachts heeft voorgedaan, dat zeer ingrijpend was en het kind diep beïndrukte.

Deze, soms uitdagende trotsfase heeft een waardevolle en zeer diepliggende betekenis voor de gezonde ontwikkeling van het kind. Dit te weten maakt de omgang met deze trotsperikelen lichter en ons begrip voor het kind wordt groter.

Ik maakte een keertje mee dat een jongetje van 19 maanden (hij bleek in de week erna erg ziek te zijn geworden van een keelontsteking) hevig begon te huilen toen zijn mama wegging. Hij begon hevig met zijn voorhoofdje tegen de vloer te bonken en zo meerdere keren tot hij een dikke buil overhield en vermoeid bleef liggen. Ik vermoedde dat hier een dieperliggende reden voor was. Hij kon immers aan zijn opvoeders niet duidelijk maken dat hij felle keelpijn had. Ook ik wist het niet. Toen hij niet meer buiten zichzelf was, heb ik me naast hem gezet en legde mijn hand op zijn voorhoofdje en troostte hem: "Dit moet wel erg pijn doen!" Ik wreef troostend over zijn ruggetje en keek naar zijn rood geworden voorhoofdje. Toen hij opkeek en rood en onder tranen ging zitten, nam ik hem op schoot. Ik wreef over zijn rode bult op zijn voorhoofdje en stelde hem gerust dat we hierop zelf gingen doen. De jongen was duidelijk akkoord, stond recht, stak zelf ook zijn vingertje in het zalfpotje en wreef mee over de pijnlijke plek. Ik wreef de zalf goed en lang in en voelde toen dat hij wat koortsig was en er een ontstekingsgeur uit zijn keeltje kwam. Hij greep ook naar zijn rechteroortje. Ik vroeg hem of hij pijn had en hij knikte. Ik verzorgde zijn oortje met enkele druppeltjes Levisticumolie, waar hij heerlijk van genoot. Nadien dronk hij een flinke tas kruidenthee met citroen en een beetje honing. Koorts helpt het kind om terug in het lichaam te komen. We hebben toen een hele mand appeltjes opgeblonken en samen heerlijke appelmoes gemaakt. Het 'trotsen' is toen lange tijd weggebleven maar enkele dagen na dit voorval zei de jongen heel duidelijk: "MIJ!" Vanaf toen kregen ook alle dieren regelmatig zalf of een windeltje omdat ze pijn hadden. Met zijn vriendjes 'meet' hij nu soms zichzelf en aan het zelf opzoeken van kleine weerstanden sterkte hij nu het groeiende eerste 'ik-bewustzijn'. Geven, nemen en delen werden nu dagelijkse spelletjes.

De trotsfase tussen het 2de en 3de levensjaar heeft nog een veel sterkere intensiteit. Het kind kan zich huilend op de grond werpen, overall tegenaan stampen en/of heel hard gaan krijsen. Het lijkt alsof onbeheerste, diep innerlijk gelegen orgaankrachten van onder het middenrif plots losbarsten en het kind a.h.w. doet 'ploffen'. Zonder dat er ziekte, koorts of pijn mee gemoeid zijn, zonder enige aanleiding kan onze tweejarige nu zeer wilskrachtig en 'losbarstend' te keer gaan!

Verboden en dreigingen zijn hier weinig werkzaam; we kunnen op dat ogenblik beter even naar onszelf kijken en onze ingesteldheid en gezichtsexpressie dadelijk veranderen. Meestal merken we dan bij onszelf ergernis, boosheid, ongeduld en bezorgdheid op. Het kind wil met deze uitbarsting eigenlijk ons 'IK' leren kennen. De kleine 'trotser' peilt letterlijk naar ons 'IK'. Emoties van boosheid, ergernis en ongeduld helpen hier net in de verkeerde richting. Het kind in de trotsfase zoekt immers onze weerstand op – sterke weerstand en steeds sterkere weerstand – en deze weerstand kan alleen ons 'IK' hem bieden.

Hoe zou het zijn om al deze gevoelens in mezelf eens tot stilstand en beheersing te brengen?

Hoe zou het zijn voor ons kleine bokje, als ik bedenk wat zich hier in hem afspeelt?

Het kleine kind 'peilt' naar ons ik, omdat het zelf stilaan een 'IK' wil worden. Het sluit langzaam zijn grote wijde hemelpoort dicht, verlaat zijn kosmisch verbonden bewustzijn om via deze wilskrachtige en expressieve gedragingen tot die 'afsluiting' te komen. Om een afgesloten, geïsoleerde eigen kern te worden, begint hij vanuit dat 'zelf' weerstand op te zoeken. Ook tegenover andere kinderen zoekt hij zijn eigen plaatsje, zijn eigen kracht, ja, zijn eigen weerstandswil op. Aan onze duidelijke en consequente weerstand ontwikkelt het kind zijn 'afgeslotenheid'. Bij jongetjes zien we dit in de vorm van elkaar wegduwen, aanstoten, strijden, kracht meten. Bij meisjes zien we dit eerder door zich wat 'bemoeizuchtig' ergens tussen te zetten, iets af te pakken (terwijl het ding zelf hen niet veel interesseert) of eigenzinnig gedrag. Het kind van 2,5 jaar noemt zichzelf niet meer bij zijn naam, maar zegt heel bewust 'MIJ!'

Het open, nog kosmische bewustzijn van het kleine kind, dat zich geheel nog met zijn omgeving identificeerde, trekt zich stilaan terug achter het zich sluitende voorhoofd. Bij het schilderen en vrij tekenen zien we dat het kind nu duidelijke, harde stippen op het blad gaat zetten. Dit wordt vele malen herhaalt en dit duurt zo ook een hele periode. De grote wervelende en/of pendelende lijnen ruimen baan voor kleinere boogvormige lijnen. Deze boogvormige lijnen worden ook lange tijd herhaald. De bogen gaan zich steeds meer krommen, overbuigen en rondbuigen, tot er op een bepaalde dag een volledige gesloten kring ontstaat. Op het raakpunt van de beiden uiteinden van de gebogen lijn wordt nu een duidelijke en stevige ‘knoop’ aangeduid door het tekenende kind. Deze verworvenheid van ‘de gesloten kring met knoop’ duidt op de geboorte van een eigen innerlijkheid die tot leven komt in het kind. Het kind dat doorheen de trotsfase gaat, distantiëert zich van de buitenwereld, ervaart zichzelf als een afgesloten geheel waarin een eigen nog onbewust zielenleven opborrelt. Langzaamaan spreekt het niet meer in de derde persoon over zichzelf maar begint zich nu ‘IK’ te noemen.

Zo tekende mijn zoon, met zijn tongetje tussen zijn lipjes, zijn eerste gesloten kring en zette er een stevig ‘slot’ op en zei: “Kijk, mijn dak is toe!”

Later hoorde ik van onze arts dat inderdaad rond de leeftijd van het 3de levensjaar de fontanellen zich nu definitief gesloten hebben en de voorhoofdshuid tussen de beiden voorhoofdsbeenderen begint zich helemaal te ‘versmelten’. Op röntgenfoto kan gezien worden dat deze ‘naad’ helemaal onzichtbaar wordt en dat het voorhoofsbeen nu één geheel wordt. Dit sluiten van het voorhoofsbeen brengt onze kleine peuter in zijn trotsfase. Het kind heeft a.h.w. een stuwdam gebouwd naar buiten en naar binnen aan het eigen lichaam. Een afgezonderd ik-gevoel kan geboren worden!

Dr. Karl-Reinhard Kummer, antroposofisch kinderarts te Karlsruhe, beschrijft de trotsfase als ‘een epileptisch gedrag dat normaal is in de ontwikkeling van het kind’:

“Net zoals het slaapwandelen, is het ‘trotsen’ een epileptisch fenomeen waarbij het kind zich los maakt van de wereld. Het kind ‘ploft’ omdat het zijn té sterk ‘IK WIL’ nog niet beheersen kan. De uit het innerlijk opstijgende impuls overschuilt alles. Het kind dat ‘trots’ heeft nét als de slaapwandelaar even het contact met de wereld verloren en vraagt om bij zichzelf te worden gebracht. De oplossing bestaat erin bij het ‘trotsen’, het kind af te leiden, dit betekent dus het ‘te leiden’. Door het kind leiding te geven krijgt het weer een richting aangeduid. Het maakt zichzelf los uit zijn gevangen zijn en vindt zijn zielsmatige geborgenheid weer in deze leiding.

Zulke epileptische gedragingen komen veel voor bij het kind. Dit hangt immers samen met de nog maar pas zich ontwikkelende configuratie van de wezensdelen:

Het IK en het astrale lichaam zijn tot het 9de levensjaar nog niet in het lichaam geïncarneerd. Ze werken nog van buitenaf op het kind. Ze grijpen de ontwikkeling aan vanuit het hoofd. Het kind dat slaapwandelt bevindt zich niet meer in de geborgenheid van de slaap, maar is ook niet geheel wakker. Het hoort de aanspraak van zijn ouders niet. Dit geeft angst! Hij herinnert zich deze angst wel of niet. Het is het beste om het kind helemaal wakker te maken, zodat het weer zielsmatig aanspreekbaar is. Hierdoor wordt het juiste contact tot de buitenwereld hersteld en de zielsmatige isolatie wordt overwonnen.”

Toen ik met de kleine jongen samen de zalf smeerde op het bebeerde voorhoofdje, bracht dit het kind weer helemaal bij zichzelf.

We nemen een zelfzekere beslissing die het kind weer tot zichzelf kan brengen, doordat we zelf beheerst en vanuit ons ‘IK’ handelen. We zorgen ervoor dat het kind weer aanspreekbaar wordt door onze beheerste duidelijkheid. Dan spreken we ZIJN WILLEN aan en laten het kind een gerichte handeling uitvoeren.

Het kind aanzetten tot wilsggericht handelen – dat is het tovermiddel in deze leeftijd! Het kind leiden in zijn wil! Bijvoorbeeld: “Kom, we snuiten nu jouw neusje, dan gaan we zusje in bedje leggen en dan mag jij mama helpen in de keuken.”

Het kleine kind kan pas echt tot zijn ik-ontwikkeling komen, als wij ons eigen IK ter beschikking stellen voor het kind. We lenen ons IK a.h.w. uit. We staan naast het kind in duidelijkheid, met consequentie en met een visie.

Het kind van bijna 3 jaar ontwikkelt ook een heel mooie fantasiekwaliteit: het spelen in fantasiebeelden. Een beeldende taal, met beeldende fantasierijke opdrachtjes zet onze kleine, dappere peuter zinvol aan spel en werk: “Kom, wil jij Tomte Tummetot helpen bij het mooi maken van zijn paddenstoelenhuisje?” “Neem je laarsjes, we gaan nog alle appels rapen voor het appelvrouwtje.”

En dan de vraag: “Wat heeft mijn kind nú nodig?” Soms is het onze rijke ervaring die we hebben opgebouwd gedurende deze jaren als ouder en/of opvoeder en onze emotionele competentie die ons meldt of ons kind nu moe is, honger heeft, overprikkeld is of juist te weinig handelende uitdaging heeft. Onze pedagogische intuïtie komt ons dan hier ter hulp. Als onthaalouder of crècheleidster merk je op hoeveel er dagelijks van je invoelingsvermogen d wordt gevraagd: “Welk kind is vandaag het eerste moe? Welk kind is in staat om nog even te wachten? Zou het bakeren nog nodig zijn? Kan dit kind samen slapen met een ander? Welk kind laat ik nu beter ongestoord?”

Het ‘trotsen’ tijdens het tweede levensjaar verloopt ook veel vlotter en harmonischer als het kind een ritmisch dagverloop mag ervaren, en dit dagelijks! Ook tijdens de weekends of in vakantieperioden. Dit schenkt het kind een grote zekerheid en houvast om doorheen deze moeilijke periode van het ‘trotsen’ ook zelf heen te geraken. Als het de gekende rituelen en herkenbare gewoonten steeds weer mag beleven, komt het kind in een dromerig bewustzijn van welbevinden en gezondheid. Zo is er bijvoorbeeld vóór iedere maaltijd het samen ‘de handen vouwen’ bij het maaltijdgebed en/of het zingen van het maaltijdspreukje met de gebaren, na het eten het ritueel van het danken voor de maaltijd met daarna het ‘handjes wassen’ met het daarbijhorende liedje. Bij het aantrekken van de laarsjes om naar buiten te gaan zingen we het liedje van ‘paardje beslaan’,...

Doorheen de gehele kinderdag worden de verschillende dagdelen zo afgewisseld met een liedje of spelletje. Dit geeft het kind werkelijk de kans om zich beschermd en geborgen doorheen de dag ‘vrij’ te bewegen. Als het kindje uitbested wordt in onthaal of bij andere mensen, is het goed om de kleine rituelen die het kind zijn ‘houvast’ geven, door te vertellen aan de andere opvoeder. Het kind gaat zich veel vlugger ‘thuis’ voelen, de regels en gewoonten aannemen en herkennen en weten wat van hem verlangd wordt. Dit betekent wel dat we een vertrouwensrelatie opbouwen met de ouders en dat de opvoeder zich engageert voor het kleine kind dat ons nodig heeft en dat wij het zelf zijn die de omgeving van het kind creëren.

Als dan de acute trotsfase zowat achter de rug is, blijft het van groot belang het kind te “zien in zijn kracht”. Het wil waargenomen worden, gezien worden en het wil ons tonen wat het weer heeft bijgeleerd en geoefend heeft, waarin het zich interesseert, wat hem uitermate boeit en wat niet...En dan zegt het kind van 3 à 4 jaar:

“Ik ben een ik
en ik ben belangrijk!
Ik ben belangrijk voor jou!
Ik voel me goed bij jou!
Ik voel me goed (gezond!)!”

Het kind van vier heeft nu een grotere zelfstandigheid bereikt, het zelfbewustzijn is ontstaan, heeft een hogere frustratietolerantie en kan nu zinvolle grenzen aanvaarden. Onze eenduidigheid, onze klaarheid, onze beslistheid en zekerheid, zij geven het kind verdere geborgenheid en houvast om de volgende ontwikkelingsstappen nu te zetten naar de geboorte van het eigen vrije levenslichaam.

De volgende aangrijpende woorden kan je horen in een voordracht on-line: “Drama des modernen Kindes” van de Duitse Kinderpsycholoog Wolfgang Bergmann op www.familie-ist-zukunft.de :

“Onze cultuur wordt steeds armer. De zelfopvoeding van onze cultuur is hiermee begonnen. We hebben een zeer individualistisch zelfbeeld. Toch is het zo, dat iedere jonge mens die geboren wordt, nog gedurende de eerste drie levensjaren geen ‘IK’ heeft.

We ‘ontvangen ons’ als mens. Dit is een langzaam proces van Ik-wording.

Opdat dit zou lukken, heeft het pasgeboren kind omhullende liefde en vertrouwensvolle zekerheid nodig. In vele gevallen ontbreekt dit. Op 2,5 jaar kan dan een gezonde trotsfase ontstaan en ontwikkelt het kind van een kosmisch ‘al-bewustzijn’ naar een individueel ‘ik-bewustzijn’.

In onze cultuur kennen ‘moederlijkheid’, ‘het moeder-zijn’ een ontwaarding! De liefde tussen moeder en kind telt niet meer mee in onze moderne levensstijl.

Een Afrikaans spreekwoord luidt als volgt:

“ Ik ben omdat jij bent!”

De eerste betekenisvolle ‘andere’ voor het kind is de moeder!

De blik van de moeder en de liefdevolle, warme genegenheid en omhulling geven het kind de zekerheid dat het niet vergeten zal dat het ook een kind kan zijn. Het zogende kind voelt dat de moeder trots is op haar kind. Het lacht haar toe! Dit is het eerste! Het kind schenkt aan de ouders zijn liefde.

Als nu echter de relatie en verbondenheid van de moeder tot haar kind niet ‘dichtbij’ genoeg is, rukken deze kinderen zich los uit de eerste verbondenheid van het zielsmatige. Ze komen in een zielsmatig NIETS terecht! ADHS en alle andere zielenstoringen zijn hier het gevolg van.

Kinderen hebben ‘mama’ nodig – de nabijheid van mama nodig, en dan hebben ze ook nog vele andere liefdeschenkende mensen nodig.”

(Duitse kinderpsycholoog Wolfgang Bergmann, opvoedingswetenschapper en leider van het Instituut voor kinderpsychologie en leertherapie te Hannover) 20/ 07/10 voordracht on-line www.familie-ist-zukunft.de

Interessante literatuur rond dit onderwerp:

Monika Kiel-Hinrichsen : “Warum Kinder trotsen.” Urachhaus ISBN 978- 8251-7249-7

(een echte raadgever voor diegenen, die met kleine koppige trotsers geconfronteerd zijn met veel voorbeelden en raadgevingen.)

Monika Kiel-Hinrichsen: “Warum Kinder nicht zuhören.” Urachhaus ISBN 978-3-8251-7468-2

(Als mijn kind niet luistert, ligt dat ook aan mij? Hoe zal ik mij verhouden dat dit verandert?)